

ROZDZIAŁ III

DROGI KU BEZPIECZYSTWU

Czesława KUCHARSKA

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. S. Staszica w Pile

WPLYW WSPÓŁPRACY RODZICÓW I SZKOŁY NA ROZWÓJ DZIECKA

*Dziecko
Jest skarbem i radością.*
Jan Brzechwa

Dziecko żyje w określonym środowisku, które kształtuje jego osobowość, sposób myślenia, zachowania. Swoje wzorce zachowania czerpie w szkole i domu rodzinnym. Obydwa te ośrodki mają za zadanie stworzenie najlepszych warunków do ukierunkowanego rozwoju dzieci i młodzieży. Najważniejszą treścią wychowania jest możliwie wszechstronny rozwój młodego człowieka, a więc rozwój fizyczny, umysłowy, społeczny, kulturowy oraz przygotowanie go do czynnego uczestnictwa w życiu.¹

Szkoła i rodzina to dwa podstawowe ośrodki środowiska wychowawczego. Od tego, w jaki sposób realizują swoje zadania, zależy przebieg procesu wychowawczego i jego efekty. Biorąc to pod uwagę konieczna jest współpraca tych dwóch środowisk. Dzięki niej nauczyciel może poznać warunki w jakich żyje uczeń, jego przeszłość i aktualną sytuację rodzinną, problemy oraz wpływy, jakim ulega. Pozwala to wychowawcy zrozumieć jego postawę, często nawet agresję lub zamknięcie się w sobie i zastosować odpowiednie metody wychowawcze.

Integracja oddziaływań domu i szkoły stanowi gwarancję, że proces wychowawczy będzie zgodny ze społecznymi oczekiwaniami, a dobra współpraca zaowocuje podniesieniem jakości i efektywności edukacji.

Współdziałanie szkoły i rodziców ma na celu stworzenie optymalnych warunków dla rozwoju dziecka. Aby ten cel osiągnąć, tak przed rodzicami jak i szkołą stoją zadania, które obydwa te środowiska powinny realizować. Należą do nich: tworzenie wspólnego frontu działania wychowawczego, który będzie obowiązywał rodziców i nauczycieli, upowszechnienie wśród rodziców podstaw elementarnej kultury pedagogicznej, podejmowanie wspólnych przedsięwzięć na rzecz szkoły, ujednoczenie postępowania w celu kształtowania osobowości dzieci, opieka i pomoc dzieciom oraz ich rodzinom będącym w trudnej sytuacji materialnej, zapewnienie szkole korzystnych warunków dla realizacji procesu dydaktyczno-wychowawczego. Aby osiągnąć wyżej przedstawione cele muszą być spełnione określone warunki umożliwiające skuteczną współpracę szkoły i rodziców. Należą do nich m. in. utrzymywanie częstych kontaktów szkoły z rodzicami, nagradzanie rodziców za aktywność w pracy szkolnej, włączenie rodziców do realizacji progra-

¹ B. Krzeszewska: *Współpraca szkoły z rodzicami w przygotowaniu uczniów do wyboru zawodu*. Warszawa 1989, s. 25

mowych zadań wychowawczo-opiekuńczych. Podstawowym warunkiem jest wyrobienie w rodzicach poczucia konieczności współdziałania ze szkołą i zrozumienia sensu wymagań jakie przed nimi stawia szkoła w związku z wychowaniem i wykształceniem ich dzieci.

Życie dziecka ogniskuje się w dwóch środowiskach to jest w szkole i w domu i obydwie te ośrodki wpływają na jego rozwój. Pojawia się zasadnicze pytanie – kto powinien zająć się wychowaniem dziecka, nauczyciele w szkole, czy rodzice w domu i czy można rozgraniczyć wpływ i zasięg działania tych ośrodków? Szkoła jak i dom mają inne zadania do spełnienia w wychowaniu dziecka i nie powinny zatracać swej specyfiki.

Dom rodzinny oddziałuje na dziecko indywidualnie, angażując intelekt, energię, osobowość rodziców, aby zaspokoić potrzeby materialne oraz umożliwić rozwój intelektualny i fizyczny dziecka, a nie rzadko także aspiracje samych rodziców. Rodzice realizują swoje obowiązki wychowawcze poprzez stworzenie życzliwej i ciepłej atmosfery w domu rodzinnym, okazywanie dziecku miłości i ocenianie jego osiągnięć, interesowanie się postępami w nauce poprzez częste kontaktowanie się ze szkołą oraz rozwijanie zainteresowań dziecka, wykazywanie zrozumienia dla jego pasji, udzielanie pomocy w rozwiązywaniu problemów, stwarzanie właściwych warunków do wypoczynku, nauki, stosowanie odpowiednich metod wychowawczych, tłumaczenie, wykazywanie błędów, wskazywanie właściwego postępowania, zaznajomienie się z rówieśnikami, z którymi dziecko się kontaktuje w szkole i poza nią.

Natomiast szkoła, jako środowisko edukacyjne i wychowawcze wnosi do życia dziecka inne treści. Dziecko żyje w grupie i jest traktowane jako jedno z członków zespołu. Do niego jak i do innych dzieci kierowane są zadania do wykonania. Dziecko jest oceniane przez nauczycieli i także przez kolegów, którzy je akceptują lub nie. Dzięki temu dziecko musi wyrobić w sobie umiejętności przystosowania się do warunków życia szkolnego, do życia w zespole. Możliwe jest to poprzez angażowanie się dziecka w działalność różnych organizacji szkolnych takich jak samorząd, kółka zainteresowań. Szkoła swoje funkcje realizuje poprzez nauczycieli. Nauczyciel powinien być autorytetem w szkole, dziecko powinno mu ufać i chcieć z nim współpracować.

Aby sprostać temu zadaniu nauczyciel powinien:

- wykazywać się głęboką wiedzą, którą potrafi umiejętnie i w sposób zrozumiały przekazać;
- być dobrym metodykiem i stosować różnorodne i aktywizujące uczniów metody pracy na lekcjach i na zajęciach pozalekcyjnych budząc i rozwijając zainteresowania i uzdolnienia swoich uczniów;
- sprawiedliwie i obiektywnie oceniać uczniów oraz traktować ich podmiotowo;
- być troskliwym wychowawcą, którego charakteryzuje troska o wychowanków, który zna ich środowisko, pomaga tym, którzy pochodzą z rodzin patologicznych, wykazuje zainteresowanie ich problemami, współpracuje z rodzicami i poprzez stałe spotkania angażuje ich do wspólnego działania.

Mimo różnorodności zadań, jakie stoją przed rodzicami i szkołą, ich działanie jest bardzo ważne w życiu dziecka, a związki mimo pozoru odmienności są bardzo ścisłe. Rodzina i szkoła mają wspólny obszar dialogu oparty na trzech podstawach:

wspólnym świecie wartości, wzajemnym otwarciu, porozumiewaniu się rodziców, nauczycieli i uczniów.²

Uczęszczanie dziecka do szkoły wiąże rodziców z placówką oświatową nakładając na nich obowiązki, ale także dając im określone prawa.

Obowiązki rodziców to: zgłoszenie dziecka do szkoły, zapewnienie regularnego uczęszczania dziecka na zajęcia szkolne, wychowywanie w poszanowaniu i akceptacji innych ludzi i ich przekonań.

Do praw przysługujących rodzicom należy możliwość wyboru szkoły znajdującej się poza rejonem zamieszkania, mają prawo oczekiwać, aby ich dziecko otrzymało wszechstronną wiedzę duchową, kulturalną i naukową, mają prawo współuczestniczenia w funkcjonowaniu systemu wychowawczego szkoły, np. przy opracowaniu statutu szkoły, który określa jej działalność, mogą współdecydować o tematyce godzin wychowawczych. Rodzice mają prawo do zapoznania się z regulaminem oceniania i promowania, prawo do odwoływania się od niesłusznej ich zdaniem oceny, do uzyskania wyczerpującej i przekazywanej na bieżąco wiedzy o postępach w nauce dziecka.

We współczesnym świecie poważnym problemem staje się wychowanie młodego człowieka, a zależy to od bardzo wielu czynników m. in. od sytuacji społeczno-gospodarczej kraju oraz zmieniających się wartości etycznych.

Przebudowa ustroju społeczno-politycznego wprowadziła ogromne zmiany w funkcjonowaniu rodziny i szkoły. Okres ten charakteryzuje kryzys ekonomiczny, a co za tym idzie wzrost bezrobocia, ubożenie szerokich rzesz społeczeństwa, brak stabilności władzy i jej autorytetu. Pogoń za pieniądzem, atrakcyjną pracą czy chociażby utrzymanie pracy powoduje, że aktywność rodziców skupia się na zdobywaniu środków do życia, tym samym coraz mniej czasu mają dla dzieci, żeby z nimi porozmawiać, wysłuchać ich i pomóc w rozwiązaniu problemów.

Szybkie tempo życia w okresie komputeryzacji niesie za sobą negatywne wartości, a gdy do tego dodamy brak wzorców i autorytetu, to okaże się, że młodzi ludzie zaczynają żyć według swoich nie zawsze najlepszych zasad. Młodzież jest często zamknięta w sobie i zagubiona, ma problemy ze znalezieniem wspólnej płaszczyzny porozumiewania się z rówieśnikami i ludźmi dorosłymi.

Zachodzące przemiany społeczne wprowadziły nowe zasady etyczne, które zdewaluowały dawne wartości, a które upowszechniają nowe sposoby życia mające lepiej odpowiadać potrzebom współczesnego człowieka, aniżeli dotychczasowe życie rodzinne ujmowane obecnie jako konserwatywne i niemodne. Przekłada się skrajnie liberalny system wartości. Upowszechniają się takie wzory życia, dzięki którym człowiek może realizować cele i zaspokajać swoje potrzeby jako jednostką wolną, niezależną, zachowując się zgodnie ze swoimi pragnieniami i ambicjami.³ Rwą się więzi społeczne w układzie rodzinnym. Preferuje się wolne związki, co staje się przyczyną trudnych i dwuznacznych sytuacji dzieci w życiu codziennym. Dziecko rozwijając się psychicznie i fizycznie, dorasta i zdobywa coraz więcej doświadczeń, nie zawsze najlepszych.

Wszystkie te uwarunkowania powodują, że dzieci są coraz bardziej znerwicowane, agresywne i niesamodzielne (z jednej strony nadmierna opiekuńczość rodziców, z drugiej całkowita ignorancja). Kto jest odpowiedzialny za to, że dzieci nie

² M. Grochalska, J. Tabak: *Dobrze pojęte partnerstwo*. „Edukacja i dialog” 1996, nr 8, s. 43

³ A. Olubiński: *Współpraca rodziny i szkoły jako funkcja życia społecznego*. „Wychowanie na co dzień” 2005, nr 1/2, s. 8

potrafią właściwie funkcjonować, zwłaszcza obecnie, gdy w społeczeństwie narasta frustracja, agresja, gdy pierwszoplanowym problemem jest narkomania i sekty, do których trafiają zagubieni młodzi ludzie szukający akceptacji i zrozumienia. Niewątpliwie znaczący wpływ na wychowanie dzieci mają rodzice i szkoła, które wzajemnie na siebie zrzucają odpowiedzialność za zaistniałą sytuację i stąd wynikają problemy w układzie dom – szkoła. Rodzice uważają, że szkoła zbyt wiele uwagi poświęca na przekazywanie uczniom wiedzy merytorycznej, a zbyt mało wychowaniu i praktycznemu przygotowaniu do życia we współczesnym świecie. Uważają, że szkoła powinna wziąć na siebie wysiłek nauczania i opieki nad ich dziećmi. Rodzice zarzucają szkole, że często byli niedoinformowani o wymaganiach z poszczególnych przedmiotów, kryteriach ocen lub o zagrożeniu oceną niedostateczną (gdybym wiedział wcześniej mógłbym zareagować). Nieprawidłowo przesłane negatywne informacje o dziecku powodują pretensje rodziców kierowane do szkoły.

Większą inicjatywę w konstruowaniu relacji między szkołą a domem powinna wykazywać szkoła, ponieważ nauczyciele z racji swojego zawodu wykonują pracę wymagającą umiejętności interpersonalnych i to nauczyciel powinien uczyć rodziców na konieczność obserwowania dziecka, interesowania się jego problemami oraz stwarzania warunków umożliwiających mu normalny rozwój.

Nauczyciele uważają z kolei, że to dom nie spełnia swojej roli wychowawczej, ponieważ rodzice zajęci pracą zawodową zbyt mało czasu poświęcają swojemu dziecku (syndrom dziecka z kluczem na szyi), jednocześnie zbyt wiele oczekują od szkoły, ponieważ sami ciężko pracują, a na dodatek nie chcą z nią współpracować, licząc na to, że nauczyciele wyręczą ich w wielu dziedzinach wychowania. Często rodzice traktują szkołę jako przechowalnię swoich dzieci. Zachowują się całkiem biernie, nie interesują się postępami swoich dzieci, nie kontaktują się z nauczycielami, nie troszczą się o lepsze wyniki w nauce. Zdarza się, że współczując dziecku, które otrzymało złą ocenę, obwiniają tym samym nauczyciela i podrywają jego autorytet. Trudności, które istnieją w porozumieniu się szkoły i rodziców nie mogą przesłaniać faktu, że obydwie strony są sobie wzajemnie potrzebne w procesie wychowania dziecka. Łatwiej jest wychowywać mając oparcie w życzliwym i mądrym pedagogu, który posiada większą wiedzę w problematyce wychowania, a także uczyć bez trudności dziecko mając poparcie i zrozumienie rodziców.

Kształtowanie osobowości młodego człowieka wymaga jednolitego kierunku działania dwóch jednostek wychowawczych tj. szkoły i domu rodzinnego. Wszystkie nieprawidłowości i konflikty w rodzinie znajdują swój oddźwięk w zachowaniu się dziecka w szkole i w jego postępkach w nauce i vice versa, niepowodzenia w szkole rzutują na zachowanie się dziecka w domu. Jeżeli szkoła wybierze jeden model wychowania inny niż rodzice, to nie będzie pozytywnych rezultatów wychowawczych. Ukazywanie dziecku różnych wzorców, niekiedy sprzecznych z sobą prowadzi do zagubienia się dziecka, jego wewnętrznego rozbicia, staje się źródłem narastających konfliktów i ucieczki w świat grup nieformalnych, gdzie wszystko z pozoru jest jasne i jednoznaczne.

Aby poprawić stosunki między szkołą a rodzicami i zapobiec kłopotom wychowawczym należy unormować układ między tymi dwoma sferami wychowawczymi, które powinien charakteryzować wzajemny szacunek i umiejętność porozumiewania się. I tutaj większa rola przypada szkole. Nauczyciel swą postawą decyduje o tym, w jakim stopniu rodzice zaangażują się w życie szkoły. Przemyślane

działania mogą doprowadzić do stworzenia prawdziwej wspólnoty rodziców, nauczycieli i uczniów, w której wszystkim będzie przyświecał jeden cel – dobro dziecka.

Rodzice wykazują bardziej pasywną postawę. To nauczyciel jest aktywny i to w procesie nauczania, kiedy egzekwuje przekazaną wiedzę, nakazuje i zabrania, jak i w kontaktach z rodzicami (w których rodzic najczęściej jest tylko spieszącym się odbiorcą), gdy przekazuje informacje o zachowaniu się i ocenach ucznia i jest inicjatorem zadań, które rodzice biernie odtwarzają. W obecnej szkole nauczyciele i rodzice są sobie dalecy, ich kontakty są bardzo oficjalne, powierzchowne i mają charakter administracyjny. Wynika to z jednej strony z braku czasu i zainteresowania ze strony rodziców, z drugiej strony z obawy szkoły, by rodzice przypadkiem nie stali się zbyt uciążliwymi kontrolerami.

Współczesna pedagogika wykazuje tendencje, aby traktować rodziców jako najlepszych współpracowników szkoły wspierających nie tylko jej bazę materialną, ale także nauczyciela i własne dziecko w procesie edukacji.⁴

Jak należy postępować, aby osiągnąć właściwe relacje między szkołą a domem rodzinnym ucznia. Jednolity system informacyjny szkoły umożliwi dobre układy między nauczycielem i rodzicami. Składa się on z kilku elementów, takich jak przekazywanie rodzicom informacji o funkcjonowaniu świetlicy, stołówki, biblioteki, o odbywających się zajęciach pozalekcyjnych, planie lekcji, terminie wywiadówek, a także zapoznanie rodziców z planem dydaktyczno-wychowawczym szkoły i programem wychowawczym, a także powiadamianie ich o działającym w szkole samorządzie uczniowskim, Radzie Rodziców, Radzie Szkoły. Nie bez znaczenia jest jasna, dokładna i przejrzysta informacja o rozmieszczeniu poszczególnych pomieszczeń w budynku szkolnym. Wyżej wymienione dane powodują, że rodzic przychodząc do szkoły swojego dziecka nie czuje się zagubiony, jest zorientowany jak funkcjonuje środowisko, w którym przebywa jego dziecko i wie czego może oczekiwać.

Ważnym czynnikiem w kontaktach nauczyciela z rodzicami jest to, w jakiej atmosferze przebiegają rozmowy, ile życzliwości, delikatności, spokoju i zainteresowania wykaże nauczyciel.

Pedagog posiada wiedzę pedagogiczną, doświadczenie w pracy z dziećmi, a więc jest bardziej przygotowany niż rodzice do rozwiązywania problemów. Ważną rzeczą jest zrozumienie przez nauczyciela sytuacji rodzinnej ucznia. Rodzice przychodząc do szkoły często szukają wsparcia w rozwiązaniu problemów wychowawczych, które ich przerastają i oczekują, że uzyskają radę w jaki sposób postępować lub gdzie szukać pomocy. Dobrej i skutecznej rady może udzielić nauczyciel, kiedy w wyniku umiejętnie prowadzonej rozmowy rodzic czując życzliwe zainteresowanie dzieckiem, opowie o swojej sytuacji rodzinnej i nękających go trudnościach. Nie mogą to być jednak gotowe rozwiązania lecz wspólnie wypracowane decyzje. Rodzice nie powinni się czuć lekceważeni czy też traktowani jak petent, który zabiera czas. Wówczas tracą zaufanie, odchodzą z poczuciem bezradności, przygnębieni albo zdenerwowani. W rozmowach z rodzicami nauczyciel musi wykazać dużo taktu. Ważne jest, aby na zebraniach z rodzicami mówić na forum tylko o dobrych rzeczach dotyczących konkretnych uczniów, nie wypowiadać się natomiast negatywnie o uczniach sprawiających kłopoty lub źle się uczących. Rozma-

⁴ J. Dobrzańska: *Budowanie dobrych relacji*. „Wychowawca” 1999, nr 3, s. 16

wiając o dziecku należy przekazywać rodzicom nie tylko informacje o tym, co jest złe. Ale także akcentować jego zalety, krytykować konkretne zachowanie, a nie osobę dziecka i podkreślać, że mimo takich czy innych zachowań dziecka są oni dobrymi rodzicami. Mówiąc tylko źle o dziecku, wywołuje się u rodziców reakcje obronne wobec dziecka oraz niechęć do nauczyciela. Nie bez znaczenia jest miejsce, w którym nauczyciel rozmawia z rodzicami oraz czas. Nie można przekazywać informacji tak ważnych w biegu, na przerwie, na korytarzu, w otoczeniu innych ludzi, w hałasie. Rodzic czuje się wtedy lekceważony i zawiedziony, może to doprowadzić do zerwania kontaktów.

Zachowanie dyskrecji jest bardzo istotne. Rodzice powinni czuć pewność, że informacje dotyczące dziecka, które przekazali wychowawcy, pozostaną tajemnicą dla innych osób i nie staną się przedmiotem komentarzy czy niepotrzebnych dyskusji.

Indywidualne odniesienie do uczniów i rodziców, otwartość na ich problemy, a także włączenie ich w świat własnych uczuć i przeżyć, ofiarowanie własnego czasu buduje rzecz dziś najcenniejszą – więź.⁵

W kontaktach z rodzicami nauczyciel powinien unikać poufałości, która może negatywnie wpłynąć na pracę z dzieckiem i może być niewłaściwie wykorzystana. Nauczyciel powinien być osobą przyjaźnie nastawioną do dziecka i rodziców, ale nie kolegą. Nie należy mówić rodzicom zbyt wiele o swoich prywatnych sprawach, ponieważ taka wiedza może obniżyć autorytet pedagoga.⁶

Wszyscy rozumieją konieczność ścisłej współpracy szkoły z rodzicami lecz rzeczywistość odbiega od realizacji tych zamierzeń. Badania statystyczne wykazują, że tylko 30 % badanych rodziców zainteresowanych jest w aktywnym uczestnictwie w życiu szkoły swojego dziecka, natomiast 70% wykazuje całkowitą bierność.⁷ W poważnym stopniu zmniejszają się kontakty rodziców ze szkołą i najczęściej przyjmują charakter informacyjny dotyczący postępów dziecka. Także obniżeniu ulega aktywność rodziców w działalności Rady Rodziców czy Klasowych Radach Rodziców. Na szczęście nie jest to regułą. Są rodzice pełni pasji, wykazują zainteresowanie problemami szkoły, są pełni pomysłów i chęci do współpracy. Nauczyciel powinien te chęci wykorzystać i zaangażować rodziców, wówczas będą mu pomagali, a nie działali wbrew niemu, co się przełoży na lepsze wykształcenie i wychowanie dziecka. Częste kontakty z rodzicami powodują, że rodzice chętniej współpracują ze szkołą. Współpraca domu z nauczycielem powinna przebiegać według określonych zasad:

- przestrzeganie prawa rodziców do pierwotnego i największego wpływu wychowawczego na swoje dziecko;
- wspieranie rodziców w ich problemach z dzieckiem;
- informowanie rodziców o postępach wychowanka;
- utrzymywanie stałego kontaktu z wychowawcą w razie potrzeby;
- współdziałanie rodziców, wychowawcy, pedagoga dla osiągnięcia wspólnego celu, jakim jest wszechstronny rozwój osobowy ucznia;
- konsultowanie z rodzicami pracy wychowawczej szkoły i klasy;
- oferowanie rodzicom możliwości udziału w wychowaniu dzieci w szkole;

⁵ J. Dobrzańska, op. cit., s. 18

⁶ E. Bober: *Jak nauczyciel powinien rozmawiać z rodzicami, żeby rodzice chcieli z nim rozmawiać.* „Nowa szkoła” 2002, nr 10, s. 20

⁷ J. Dobrzańska, op. cit., s. 16

- ukazywanie rodzicom możliwości pomocy ze strony instytucji środowiskowych.

Współpraca, aby była aktywną, powinna przybrać różnorodne formy i tworzyć się na różnych płaszczyznach, a najważniejsze jest to aby między domem, a szkołą toczył się dialog o tym co się dzieje w jednym i w drugim środowisku.

Formy współdziałania obejmują:

- 1) kontakty zbiorowe – robocze w formie wywiadówek, odświeżone z okazji różnych świąt, pedagogizację rodziców;
- 2) konsultacje indywidualne – osobiste spotkania nauczyciela z rodzicem, który przychodzi do szkoły z własnej inicjatywy lub wezwany przez wychowawcę, wizyty domowe, konsultacje pedagogiczne, prowadzenie indywidualnego notesu uwag o uczniu, dzień informacji dla rodziców;
- 3) pośrednie kontakty – korespondencja, telefony, dzienniczek ucznia;
- 4) świadczenia i praktyczna pomoc rodziców na rzecz szkoły czy klasy – wycieczki, fundacje, szkoły środowiskowe;
- 5) działalność organizacji powołanych do współdziałania rodziców ze szkołą, takich jak Rada Szkoły, Rada Rodziców, Klasowe Rady Rodziców (tzw. trójki klasowe).

Najczęstszą formą kontaktów zbiorowych jest udział rodziców w wywiadówce. Nauczyciel musi przedsięwziąć takie działania, aby rodzice chcieli aktywnie uczestniczyć w zebraniach. Spotkania te mają charakter informacyjny i dotyczą rodziców jednej klasy oraz wychowawcy ich dzieci. Odbywają się cyklicznie na koniec I semestru, jeden raz w pierwszym i w drugim semestrze (tzw. śródkresowe) oraz miesiąc przed klasyfikacją semestralną lub roczną (szczególnie z rodzicami uczniów zagrożonych oceną niedostateczną). Na zebraniach nauczyciel informuje rodziców o postępach w nauce, o zachowaniu dzieci, zapoznaje z ważnymi wydarzeniami z życia klasy, przedstawia wyniki klasyfikacji oraz mówi o problemach wychowawczych na jakie napotyka i o trudnościach jakie mają uczniowie w poszczególnych przedmiotach. Informacje przekazywane w obecności rodziców mają charakter ogólny i dotyczą całej klasy, a nie poszczególnych uczniów. Problemy związane z konkretnym uczniem powinny być omawiane indywidualnie.

W czasie wywiadówki rodzice zapoznają się z dokumentami dotyczącymi funkcjonowania szkoły, a więc z planem dydaktyczno-wychowawczym, kryteriami oceniania z przedmiotów, regulaminem matur, statutem szkoły. Wywiadówka ma także sprawić, aby rodzice i nauczyciel wzajemnie się dobrze poznali i stworzyli zintegrowany zespół życzliwych sobie ludzi. Aby tak się stało, spotkanie musi być odpowiednio przygotowane, najlepiej przy współudziale dzieci.

Ważna jest forma w jakiej rodzice będą zaproszeni. Nie powinno to być formalne zawiadomienie. Spotkanie powinno przebiegać w kameralnej atmosferze, w której rodzice będą się dobrze czuli będą mogli swobodnie porozmawiać z innymi rodzicami, np. można zorganizować poczęstunek, który przygotowują uczniowie i w ten sposób poczują się gospodarzami tego spotkania.

Nauczyciel ustala termin wywiadówki, a przygotowują i współprowadzą (pewną część) dzieci, które przedstawiają sprawozdanie z życia klasy, albo program artystyczny. Rodzice są wówczas zadowoleni i chętniej przychodzą na tak zorganizowane spotkania, tym bardziej, że mogą być dumni ze swoich dzieci. Tak o swoich spotkaniach z rodzicami pisze p. Gawron: „pamiętam, aby spotkania zaczynać od przedstawienia dobrych stron zespołu uczniów. Sama jeszcze nie zapomniałam

zebrań – wywiadówek u moich dzieci, kiedy to na rodziców od drzwi sypały się wymówki o lenistwie uczniów i ich nieodpowiedzialności. Potem następował długi monolog nauczyciela, a my rodzice siedzieliśmy cicho, wstydząc się i marząc, aby jak najszybciej wyjść z klasy”.⁸

Bardzo często spotkania są okazją do pedagogizacji rodziców. Zadaniem wychowawcy jest przekazywanie rodzicom wiedzy z dziedziny pedagogiki i psychologii. Zdobyte wiadomości w tym zakresie pozwolą lepiej zrozumieć problemy dzieci i nawiązać z nimi więź oraz zaspokoić ich potrzeby emocjonalne i psychiczne. Jest to ważne z tego względu, że rodzice nie zawsze dysponują odpowiednią wiedzą i doświadczeniem pedagogicznym. Może to się odbywać w różny sposób np. w formie pogadanki, prelekcji przez radiowęzeł, filmu edukacyjnego o zagrożeniach, na które jest narażone dziecko np. o AIDS, narkomanii.

Najlepszą metodą edukacyjną są spotkania z fachowcami np. lekarzem, policjantem, psychologiem, a więc ludźmi, którzy dysponują wiedzą z danej dziedziny. Specyficzną formą zbiorowych zebrań są spotkania odświeżające związane z różnego rodzaju uroczystościami szkolnymi, okolicznościowymi, państwowymi. Rodzice są zapraszani do szkoły np. z okazji Dnia Matki, na uroczystość wręczenia świadectwa ukończenia szkoły, pasowania na ucznia, Dnia Niepodległości. Uświetniane są one programem artystycznym przygotowanym przez dzieci w formie inscenizacji, tańca, deklamacji wierszy, wieczoru literackiego.

W wystroju wizualnym szkoły znajdują się gabloty, w których umieszcza się zdjęcia prymusów, informacje o laureatach konkursów, olimpiad, o zwycięskich rozgrywkach sportowych, o współzawodnictwie klas o najlepszą frekwencję i najlepsze wyniki nauczania.

Konsultacje indywidualne najczęściej dotyczą spraw trudnych i kłopotów, z jakimi spotykają się rodzice i nauczyciele w procesie wychowawczym. Nie mogą one stać się tematem poruszonym na forum, gdyż mogłyby urazić rodziców i zaszkodzić dziecku. W rozmowach indywidualnych omawia się przede wszystkim sprawy związane z zachowaniem dziecka, a więc nieposłuszeństwo, agresywność, lęki, nerwowość, a także brak postępów w nauce, oceny niedostateczne z przedmiotów, wagary. Nieco mniej uwagi w tych rozmowach poświęca się rozwinięciu zainteresowań dziecka, poszerzaniu jego horyzontów.

Nauczycie w tych rozmowach powinien wykazać, że uczeń ma także pozytywne osiągnięcia, zaproponować sposób postępowania, aby pomóc dziecku, wpłynąć na rodziców by uwierzyli, że są w stanie wspomagać swoje dziecko i aby obiektywnie spojrzeli na zaistniałą sytuację. Kontakty indywidualne mogą przybrać formę konsultacji pedagogicznych, które polegają na wspólnej dyskusji, swobodnej i szczerzej wymianie opinii w celu znalezienia sposobu aby przezwyciężyć trudności albo przedsięwziąć działania w celu dalszego rozwoju dziecka. W tym przypadku nauczyciel winien wykazać się umiejętnością cierpliwego wysłuchania uwag i propozycji rodziców i w sposób delikatny, nienarzucający się wskazać rodzicom kierunki działania. Dlatego powinien dysponować odpowiednią wiedzą na temat osiągnięć ucznia i możliwościach jego rozwoju. W tym celu przydatne jest prowadzenie indywidualnego notesu dla każdego ucznia, w którym można notować spostrzeżenia dotyczące wychowanków zarówno pozytywne jak i negatywne np. na temat

⁸ E. Gawron: *Koncepcja współpracy wychowawcy, uczniów i rodziców*. „Problemy opiekuńczo wychowawcze” 2003, nr 1, s. 31

opuszczonych zajęć lekcyjnych, nieodrobionych zadaniach domowych, udziale w akademii itp. Inną formą indywidualnych spotkań są wizyty domowe. Aby odniosły sukces muszą być odpowiednio przygotowane. Nauczyciel odwiedza ucznia w domu jako przedstawiciel szkoły, ale także jako gość (choć nie zawsze przynosi dobre nowiny) i w związku z tym powinien wykazać się taktem. Przed podjęciem tej decyzji należy określić cel wizyty, powiadomić rodziców i ucznia o odwiedzinach oraz przygotować odpowiednie informacje. Wizyty domowe mają znaczący wpływ na poznanie sytuacji domowej dziecka, członków rodziny i atmosfery w jakiej dziecko jest wychowywane. W wyniku tych spotkań nauczyciel może lepiej zrozumieć dziecko, jego postawę, często nawet agresję lub zamknięcie się w sobie. Umożliwi mu to wyjaśnienie problemów, zastosowanie odpowiednich metod wychowawczych oraz zbudowanie więzi opartej na zaufaniu i wzajemnym zrozumieniu.

Inną formą kontaktów szkoły z domem rodzinnym jest korespondencja nawiązywana z rodzicami, z którymi indywidualny kontakt jest utrudniony ze względu na odległość (dom rodzinny dziecka znajduje się w innej miejscowości) lub z powodu absencji rodziców na wywiadówkach. Forma ta nie jest akceptowana przez obydwie zainteresowane strony. Nauczyciele uważają, że przesyłanie informacji jest zbyt czasochłonne i długotrwałe (obecnie w czasie komputerów i telefonów komórkowych). Rodzice często nie mają czasu, aby odpowiedzieć, albo uważają, że nie potrafią właściwie odpisać. Dlatego pismo niejednokrotnie pozostaje bez odpowiedzi. Informacja telefoniczna jest sposobem, dzięki któremu wychowawca może bardzo szybko i bezpośrednio zawiadomić o zaistniałej sytuacji rodziców, np. o nieobecności dziecka na zajęciach, a oni mogą natychmiast zareagować. Ważne jest aby z tej formy korzystać częściej, a nie tylko w przypadku choroby dziecka. W ten sposób można wiele mniejszych spraw załatwić natychmiast i nie dopuścić, aby przerodziły się w duże problemy spowodowane niewiedzą rodziców i których rozwiązanie stanie się sprawą bardzo trudną. Rozmowa telefoniczna spełnia tylko funkcję informacyjną, ponieważ trudno przez telefon wyjaśnić zaistniałą sytuację oraz znaleźć właściwe rozwiązanie problemu, poza tym wiąże się to z kosztami.

Dzienniczek ucznia jest formą współpracy rodziców i wychowawcy oraz kontroli uczniów. Nauczyciel umieszcza w nim oceny otrzymane przez ucznia, uwagi o zachowaniu, informuje na bieżąco o sukcesach lub niepowodzeniach dziecka. Przekazuje informacje o opłatach np. na ubezpieczenie, Radę Rodziców, o planie lekcji, o terminie zebrania. Rodzice swoim podpisem potwierdzają przyjęcie informacji, piszą usprawiedliwienia odnośnie nieobecności dziecka lub prośbę o zwolnienie z zajęć.

Aktywność rodziców w życiu szkoły nie ogranicza się tylko do pomocy finansowej, ale także w udzielaniu pomocy w sprawach organizacyjnych, gospodarczych, dydaktycznych, uczestniczeniu w różnych spotkaniach, wykonywaniu konkretnych prac na rzecz szkoły i dla uczniów.

Rodzice uczestniczą w realizacji zadań dydaktyczno-wychowawczych poprzez udział w zajęciach lekcyjnych w celu przeprowadzenia pogadanki na określony temat lub zapoznanie uczniów ze specyfiką danego zawodu np. nauczyciel zaprasza rodzica muzyka, policjanta, kosmetyczkę, pośta, senatora. Spotkania z tymi ludźmi uatrakcyjniają zajęcia, a także poszerzają wiedzę dzieci. Także zajęcia pozalekcyjne stawały się bardziej interesujące, gdy przybył na nie rodzic komba-

tant (kółko historyczne), fotograf (kółko fotograficzne), aktor (Szkolna Estrada Poetycka).

Niezwykle ważna jest pomoc rodziców przy organizowaniu wycieczek. Rodzice korzystając z własnych możliwości mogą ułatwić wędrowkę krajoznawczą, wyjazd na biwak czy kilkudniową wycieczkę oraz zorganizować zawody sportowe. Mogą w tych imprezach uczestniczyć w roli opiekuna, albo załatwić autokar lub miejsce na biwak czy też znajdując sponsorów. Jako współopiekunowie pomagają przy organizowaniu wypoczynku: zajęcia sportowe, wieczór z piosenkami przy ognisku. Praktyczna działalność rodziców na rzecz szkoły może przejawiać się w wykonaniu konkretnych rzeczy np. uszycie zasłon do sali lekcyjnej, strojów na przedstawienie teatralne, wypożyczenie sprzętu elektronicznego, przygotowanie dekoracji. Rodzącą się obecnie inicjatywą aktywności rodziców są różnego rodzaju fundacje, które uchwalają stypendia dla uczniów potrzebujących wsparcia oraz deklarują pomoc materialną szkole. Inicjują powoływanie funduszu pomocy dzieciom w ramach finansowania kolonii, obozów, wycieczek.

Szeroko dyskutowaną formą społecznienia jest tworzenie szkoły środowiskowej dla uczniów z problemami dostosowawczymi, szkoły odpowiadającej działaniom wobec potrzeb różnego rodzaju terapii z zakresu pomocy psychologicznej oraz socjoterapii, prowadzącej edukację niepełnosprawnych, a także integrującą ze środowiskiem dzieci zdrowe i mające problemy.⁹

Do współdziałania rodziców ze szkołą powoływane są takie organy jak Rada Szkoły, Rada Rodziców, Klasowa Rada Rodziców. Podstawowym ogniwem organizacyjnym ogółu rodziców jest zebranie rodziców danej klasy. Odbывается z inicjatywy samych rodziców, wychowawcy klasy lub Klasowej Rady Rodziców. Zebranie klasowe wybiera spośród siebie Klasową Radę Rodziców składającą się z 3 osób: przewodniczącego, sekretarza, skarbnika. Jest ona najbliższym współpracownikiem i doradcą wychowawcy w procesie wychowania dzieci oraz łącznikiem między rodzicami, dyrekcją i opiekunem klasy.

Społecznym organem w systemie oświaty mającym statut prawny jest Rada Szkoły. Posiada szerokie uprawnienia nadzorcze, kontrolne i opiniotwórcze w stosunku do szkoły. Inną formą obecności rodziców w szkole są Rady Rodziców działające w 8890 szkołach, zgodnie z ustawą z dnia 7 IX 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. nr 95 poz. 425):

- system oświaty zapewnia w szczególności wspomaganie przez szkołę wychowawczej roli rodziców (art. 1, pkt 1.1);
- w skład Rady Szkoły lub placówki wchodzi (...) rodzice wybierani przez ogół rodziców (art. 51, pkt. 1,1);
- w szkole lub placówce może działać Rada Rodziców stanowiąca reprezentację rodziców i uczniów (art. 53 pkt. 1);
- Rada Rodziców może występować do Rady Szkoły lub placówki, rady pedagogicznej i dyrekcji szkoły z wnioskami i opiniami dotyczącymi wszystkich spraw szkoły lub placówki (art. 54, pkt. 1).¹⁰ Plenarne zebranie Rady Rodziców szkoły wybiera spośród siebie prezydium, jako wewnętrzny organ kierujący jej pracami oraz komisję rewizyjną jako organ kontrolny. Prezydium składa się z 12 osób i powołuje na swym pierwszym posiedzeniu

⁹ E. Lamparska, J. Michalska: *Przejawy partnerstwa rodziców i szkoły*. „Dyrektor szkoły” 1996, nr 7, s. 15

¹⁰ J. Dobrzyńska, op. cit., s. 16

przewodniczącego, dwóch wiceprzewodniczących, sekretarza, skarbnika oraz siedmiu członków. Kadencja Rady Rodziców i jej organów trwa 3 lata.

Celem działania Rady Rodziców jest:

- podejmowanie działań zmierzających do doskonalenia statutowej działalności szkoły;
- działanie na rzecz opiekuńczej funkcji szkoły;
- zapewnienie współpracy rodziców ze szkołą w doskonaleniu organizacji nauczania oraz pracy wychowawczej i opiekuńczej w szkole i środowisku;
- przedstawianie nauczycielom i władzom szkolnym opinii rodziców w istotnych sprawach szkoły;
- współdziałanie z dyrekcją szkoły, radą pedagogiczną w zaznajamianiu ogółu rodziców z programem wychowania, opieki i nauczania;
- pozyskiwanie rodziców do czynnego udziału w realizacji programu nauczania i wychowania oraz udzielanie pomocy materialnej w tym zakresie.

Zadaniem Rady Rodziców jest pobudzanie i organizowanie form aktywności rodziców na rzecz wspomagania działalności szkoły. Zadania można podzielić na dydaktyczne, finansowe, organizacyjne.

Rada Rodziców gromadzi fundusze niezbędne dla wspierania poczynań placówki oświatowej, uczestniczy w planowaniu wydatków szkoły oraz podejmowaniu prac służących zwiększaniu funduszy szkolnych. Wpływy finansowe Rada Rodziców gromadzi ze składek rodziców, (wysokość składek ustala się na początku każdego roku szkolnego na plenarnym posiedzeniu Rady Rodziców), z wpłat osób fizycznych, organizacji, instytucji i fundacji, do których zwraca się prezydium Rady, z dochodowych imprez organizowanych przez Radę Rodziców.

Wydatki przeznaczone są na zakup pomocy naukowych, nagród dla uczniów na koniec roku i za udział w zawodach sportowych i konkursach, dofinansowanie wyjazdu na olimpiady, konkursy, organizowanie konkursów, zawodów sportowych, pomoc finansową dla dzieci: zapomogi losowe, dopłata do wycieczek klasowych, śniadania na maturę, finansowanie imprez szkolnych: Dzień Komisji Edukacji Narodowej. Zadaniem Rady Rodziców jest poprawa bazy szkoły poprzez organizowanie prac społecznie użytecznych wykonywanych przez rodziców na rzecz szkoły, działanie wspólnie z zakładem opiekuńczym i instytucjami współpracującymi ze szkołą na rzecz stałej poprawy warunków pracy uczniów i nauczycieli, pomaganie w organizowaniu uczniom wypoczynku w czasie ferii szkolnych, wakacji i w dniach wolnych od zajęć. Rada Rodziców współuczestniczy wraz z dyrekcją i radą pedagogiczną w opracowaniu programu rozwoju szkoły, w organizowaniu zajęć wyrównawczych dla uczniów mających trudności w nauce, organizowaniu udziału rodziców mających odpowiednie przygotowanie w realizacji wybranych tematów przewidzianych programem nauczania, w organizowaniu zajęć pozalekcyjnych rozwijających zainteresowania i uzdolnienia uczniów. Rada Rodziców ma za zadanie zapewnić rodzicom zapoznanie się z zamierzeniami dydaktyczno-wychowawczymi szkoły, uzyskanie w każdym czasie rzetelnej informacji na temat swojego dziecka, jego postępów i trudności, z regulaminem oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów, uzyskanie porad w sprawie wyrażania i przekazywania opinii na temat pracy szkoły.

Rada rodziców ma także wpływ na dobór kadry pedagogicznej. Opiniuje nauczycieli ubiegających się o awans zawodowy. Dyrektor uwzględnia jej opinie,

podejmując decyzje dotyczące obsady stanowisk pedagogicznych, wprowadzenia dodatkowych zajęć.

Dziecko jest skarbem, radością i przyszłością narodu, należy więc przedsięwziąć wszelkie działania, aby w partnerskiej współpracy wszystkich czynników zapewnić mu szczęśliwe i spokojne dzieciństwo i młodość oraz umożliwić wszechstronny rozwój. Dlatego niezbędne jest współdziałanie dwóch najważniejszych ośrodków wychowawczych jakimi są dom rodzinny i szkoła.